

**Akademik prof. dr. Mirko Pejanović**  
**Dopisni član ANUBiH-a i prof. emeritus UNSA**

**ALIJA IZETBEGOVIĆ I NJEGOV POLITIČKI KONCEPT  
SUVERENOG I NEZAVISNOG STATUSA DRŽAVE  
BOSNE I HERCEGOVINE TOKOM  
ISTORIJSKOG PROCESA DISOLUCIJE SFRJ**

**1) Istorijski kontekst društvenih preokreta u Evropi i SFRJ  
krajem 90-ih godina XX stoljeća**

Potkraj 90-ih godina XX stoljeća dolazi do sloma socijalizma u Evropi. Raspada se SSSR. Ruši se Berlinski zid. Prestaje postojati Istočna Njemačka i postaje sastavni dio Zapadne Njemačke. U Čehoslovačkoj se mirno izvodi podjela zemlje na Slovačku i Češku. Poljska i Mađarska uvode višepartijske izbore i parlamentarnu demokratiju.

Jugoslavenska Socijalistička Federacija je krajem 90-ih godina XX stoljeća ušla u duboku krizu. Njene institucije su postepeno gubile uticaj i moć, posebno od 1990. do potpune disolucije SFRJ 1992. godine.

Od 1989. godine odvijaju se uporedo dva procesa: uvođenje višepartijskog pluralnog sistema u jugoslavenskim socijalističkim republikama i pregovori predsjednika svih šest jugoslavenskih republika o mirnom rješenju krize jugoslavenske federacije. Ti pregovori nisu imali pozitivan ishod. Slovenija i Hrvatska su odlučile da provedu i višepartijske izbore i referendum o suverenom i nezavisnom statusu Hrvatske i Slovenije. Istim putem je išla i Makedonija. Srbija i Crna Gora su zajedno formirale Saveznu Republiku Jugoslaviju, koja je u svoj okvir planirala vojnom silom uključiti Srbe iz Hrvatske i Srbe iz Bosne i Hercegovine. Zbog toga je izvršena vojna agresija na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu. Milošević, kao predsjednik SRJ, nije priznao avnojevske granice i time je osporavao istorijsko pravo Bosne i Hercegovine da se, unutar disolucije SFRJ, opredijeli za svoj suvereni i nezavisni razvoj na temelju stečenog istorijskog prava u razvoju sopstvene državnosti kao jedne od šest ravnopravnih republika u jugoslavenskoj federaciji. **„Ako Srbija ima puni suverenitet i ako je takva Hrvatska, Slovenija i druge, neka nam objasne oni koji su protiv da takva bude i Bosna i Hercegovina. Bosna i Hercegovina to mora da bude, baš zato jer**

**je nacionalno mješovita republika i jer bi sve drugo ovdje značilo direktno krvoproliće (...). Suverenitet je ovdje sinonim za stabilnost i mir.**<sup>1</sup>

Politička pluralizacija bosanskohercegovačkog društva odvija se tokom 1990. godine. Te godine u novembru su organizovani prvi višestranački izbori. Na izborima pobjeđuju tri nacionalne stranke: SDA, HDZ i SDS, sa 84% osvojenih mjesta u Parlamentu Bosne i Hercegovine. Ove stranke su ušle u koaliciju prije izbora i tako dobile sveopšte povjerenje izbornog tijela. Na izborima za članove Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine iz bošnjačkog naroda pobjeđuju Alija Izetbegović i Fikret Abdić. Nakon provedenih višepartijskih izbora konstituisana je višepartijska Skupština RBiH, u decembru 1990. godine. Za prvog predsjedavajućeg višestranačkog i višenacionalnog Predsjedništva RBiH izabran je Alija Izetbegović.

Kao predsjednik najveće stranke, Stranke demokratske akcije, Alija Izetbegović izborom za predsjedavajućeg Predsjedništva RBiH dobija ulogu državnika kome će pripasti najveća odgovornost kako za rasplet krize jugoslavenske federacije tako i za oblikovanje istorijskog projekta suverenog i nezavisnog statusa države Bosne i Hercegovine.

## **2) Odnos pobjedničkih parlamentarnih stranaka prema državnosti Bosne i Hercegovine u višestranačkoj skupštini RBiH**

Tokom 1991. godine u Parlamentu Bosne i Hercegovine otvorena je rasprava o političkoj budućnosti Bosne i Hercegovine. S obzirom na to da je odmakao proces disolucije SFRJ, stranke su se na pitanju političke budućnosti Bosne i Hercegovine u Parlamentu Bosne i Hercegovine svrstale u dvije političke opcije. Prva opcija je zagovarala nezavisnost i suvereni razvoj Bosne i Hercegovine, na isti način kako su to odlučile za svoju političku budućnost Slovenija, Hrvatska i Makedonija. Ovu opciju su zagovarale dvije vladajuće i pet opozicionih stranaka.<sup>2</sup> Drugu opciju je zagovarala Srpska demokratska stranka, uz podršku Srpskog pokreta obnove. Srpska demokratska stranka je negirala dostignuti nivo razvoja državnosti Bosne i Hercegovine. Bila je na stanovištu da je Bosna i Hercegovina samo jedna „administrativna jedinica, nikako država i da njena suverenost, stoga mora biti ograničena i vezana za

---

<sup>1</sup> Alija Izetbegović, intervju za Borbu, 08. 02. 1991, u: Bosna je velika tajna – intervjui 1989–1995, GIK OKO, Sarajevo, str. 113.

<sup>2</sup> To su bile Stranka demokratske akcije, Hrvatska demokratska zajednica BiH i pet opozicionih stranaka: SDP BiH (Socijaldemokratska partija BiH), Savez reformskih snaga, Muslimanska bošnjačka organizacija, Liberalna stranka i Demokratska stranka socijalista.

Jugoslaviju.“<sup>3</sup> Ovo stajalište je dovelo do političkog sukoba između pobjedničkih vladajućih stranaka.

U odnosu na oblikovanje političke budućnosti Bosne i Hercegovine, nakon što je disolucija SFRJ bila dovršena, tokom 1991. i početkom 1992. godine Alija Izetbegović je imao **politički koncept suverenog i nezavisnog statusa države Bosne i Hercegovine**. Zapravo, **Alija Izetbegović je pokazao da ima viziju i politički koncept državnosti Bosne i Hercegovine kao suverene i nezavisne države**. Njeno historijsko pravo na nezavisnost i suveren status proističe iz odluka AVNOJA 1943. godine i razvoja Bosne i Hercegovine kao federalne jedinice i potom republike u okviru jugoslavenske federacije od 1945. do 1990. godine. U iznošenju svoga stajališta Alija Izetbegović je išao postupno. Kad su Slovenija i Hrvatska tokom 1990. godine provele višestranačke izbore i za svoju budućnost odabrale nezavisnost i suverenost, Alija Izetbegović je iznio stanovište na predizbornom skupu u Kladaši u oktobru 1990. godine da Bosna i Hercegovina **nema interesa i ne želi biti u Jugoslaviji u kojoj nisu Slovenija i Hrvatska**.<sup>4</sup> Bilo je to jasno odbacivanje mogućnosti da Bosna i Hercegovina bude u sastavu Miloševićeve krnje Jugoslavije.

U pogledu izvođenja koncepta nezavisnog i suverenog statusa države Bosne i Hercegovine, Alija Izetbegović je, osim vizije, ispoljio državničku mudrost. Imao je samosvijest da dovođenje Bosne i Hercegovine do državno-pravnog statusa suverene i nezavisne države pretpostavlja **podršku Evropske unije i podršku građana Bosne i Hercegovine**. **Alija Izetbegović je kao predsjedavajući Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine** inicirao obraćanje prema Arbitražnoj (Badinterovoj) komisiji,<sup>5</sup> tada Evropske zajednice, u cilju dobijanja mišljenja za sticanje nezavisnog i suverenog statusa države Bosne i Hercegovine. Ovo mišljenje je dobijeno u formi podrške za izvođenje aktivnosti u pravcu odlučivanja u Parlamentu BiH o dobijanju suverenog i nezavisnog statusa države Bosne i Hercegovine. Zapravo, Arbitražna (Badinterova) komisija je uspostavila uslov da se provede referendum građana o suverenom i nezavisnom statusu države Bosne i Hercegovine.

---

<sup>3</sup> Filipović, Muhamed (1997) *Bosna i Hercegovina: najvažnije geografske, demografske, historijske, kulturne i političke činjenice*, Compact, Sarajevo, str. 109.

<sup>4</sup> Alija Izetbegović, Govor na predizbornom skupu u Kladaši, oktobar 1990. godine.

<sup>5</sup> Arbitražna (Badinterova) komisija je formirana u okviru mirovne konferencije EU o rješavanju krize jugoslavenske federacije. Komisija je izdala mišljenje o sticanju nezavisnosti Bosne i Hercegovine, uz uslov da provede referendum građana. Vidi šire: Arbitražna (Badinterova) komisija, u: Begić, Kasim I. (1997) *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma*, Bosanska knjiga, Sarajevo, str. 43.

U cilju dobijanja podrške građana Bosne i Hercegovine suverenom i nezavisnom statusu njihove države, Bosne i Hercegovine, donesena je odluka Skupštine Bosne i Hercegovine o raspisivanju referendumu građana.<sup>6</sup> Odlukom Skupštine BiH o referendumu građana za izjašnjavanje o suverenom i nezavisnom statusu države Bosne i Hercegovine utvrđeno je da referendum bude održan 29. februara i 1. marta 1992. godine. Građani su na referendum izašli u postotku sa 64% od upisanih u državni birački spisak. Za suvereni i nezavisni status Bosne i Hercegovine potvrdno se izjasnilo 99% građana koji su izašli na referendum. **Referendumsko pitanje je definisano tako da je sadržavalo principe ZAVNOBiH-a iz vremena obnove državnosti Bosne i Hercegovine na 1. zasjedanju ZAVNOBiH-a 1943. godine.** Riječ je o tome da referendumsko pitanje odražava istorijsko biće i kontinuitet državnosti Bosne i Hercegovine, jer je Bosna i Hercegovina usljed višenacionalne strukture istovremeno i država građana i svojih ravnopravnih naroda. **Referendumsko pitanje ima elemente istorijskog kontinuiteta državnosti Bosne i Hercegovine ali i viziju političke budućnosti Bosne i Hercegovine na kraju XX i početkom XXI stoljeća.** Zato je pitanje za referendum o suverenom statusu države Bosne i Hercegovine glasilo: „**Jeste li za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu, državu ravnopravnih građana, naroda Bosne i Hercegovine – Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika drugih naroda koji u njoj žive.**“

Autorstvo ovako koncipiranog referendumskeg pitanja, kao i odgovornost za njegovu sadržinu pripada Aliji Izetbegoviću, koji je tada vršio dužnost predsjedavajućeg Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine.

Međunarodno priznanje države Bosne i Hercegovine uslijedilo je u aprilu 1992. godine, najprije od članica Evropske unije, da bi potom uslijedilo priznanje SAD-a i velikog broja zemalja svijeta.

Bosna i Hercegovina je dobila svoje međunarodno priznanje na temelju izražene volje građana da se Bosna i Hercegovina u budućnosti razvija u statusu suverene i nezavisne države, unutar zajednice evropskih naroda i država.

Međunarodno priznata država Bosna i Hercegovina nije imala istorijsku sreću da se nakon proglašenja nezavisnosti i suverenosti razvija u miru. Tokom aprila 1992. godine uslijedila je vojna agresija Miloševićevog režima. Troipogodišnji rat je završen prihvatanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma u novembru 1995. godine. Ovaj mirovni sporazum je potvrdio međunarodno-

---

<sup>6</sup> Odluka Skupštine BiH o referendumu građana za suverenu i nezavisnu državu Bosnu i Hercegovinu donesena je 24. i 25. januara 1992. godine. Vidi: Pejanović, Mirko (1999) *Bosansko pitanje i Srbi u Bosni i Hercegovini*, Bosanska knjiga, Sarajevo, str. 284, 285. i 286.

pravni subjektivitet, suverenost, neovisnost i integritet države Bosne i Hercegovine u međunarodno priznatim granicama. Alija Izetbegović je svojom državničkom vizijom, **mudrošću i upornošću dobio podršku međunarodne zajednice da se u Bosni i Hercegovini zaustavi rat i započne izgradnja mira. U glavnim međunarodnim institucijama i svjetskim centrima moći Alija Izetbegović je cijenjen za kooperativnost u pregovorima** sa subjektima međunarodne zajednice u iznalaženju mirovnog političkog rješenja za Bosnu i Hercegovinu.

### 3) Zaključak

Alija Izetbegović je na vodeću državnu funkciju u Bosni i Hercegovini, člana i predsjedavajućeg Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, izabran na prvim višestranačkim izborima u novembru 1990. godine. Tokom prve godine vršenja višestranačke vlasti, 1991. godine, dovršena je disolucija SFRJ. U tim istorijskim uslovima otvoreno je pitanje političke budućnosti Republike Bosne i Hercegovine. Alija Izetbegović je imao **političku viziju da Bosna i Hercegovina ima istorijsko pravo na suveren i nezavisan državno-pravni status**, kao što su to pravo imale i iskoristile i druge republike jugoslavenske federacije: Srbija, Hrvatska, Makedonija.

Krajem 1991. godine u Skupštini RBiH oblikovan je politički projekt postizanja suverenog i nezavisnog statusa države Bosne i Hercegovine. Taj projekt je realizovan **donošenjem odluke Skupštine Republike Bosne i Hercegovine u januaru 1992. godine o provođenju referenduma građana**. Na referendumu za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu građani su se svojom voljom opredijelili da se Bosna i Hercegovina u budućnosti razvija u statusu suverene i nezavisne države. Tu volju građana potvrdila je Evropska zajednica i mnoge zemlje svijeta donošenjem odluke u aprilu 1992. godine o međunarodnom priznanju države Bosne i Hercegovine.

Istrajavanje na političkom projektu postizanja suverenosti i nezavisnosti Bosne i Hercegovine demokratskom voljom građana i to u nepovoljnim istorijskim okolnostima učinilo je **Aliju Izetbegovića istorijskom ličnošću u prelomnom vremenu, na kraju XX stoljeća, za sve građane i narode Bosne i Hercegovine**. Iniciranje i ostvarenje ideje suverenog i nezavisnog statusa države Bosne i Hercegovine **omogućilo je da građani Bosne i Hercegovine svojom suverenom državom postaju dio slobodnog evropskog svijeta početkom XX stoljeća** u vidu pridruživanja u članstvo Evropske unije. Državnička mudrost i odlučnost Alije Izetbegovića dali su pečat političkom projektu sticanja statusa suverene i nezavisne države Bosne i Hercegovine početkom 90-ih godina XX stoljeća.



**Akademik prof. dr. Mirko Pejanović**  
**Bosna Hersek Bilim ve Sanat Akademisi muhabir üyesi ve**  
**Saraybosna Üniversitesi emeritus profesör**

**ALİYA İZETBEGOVIÇ YUGOSLAVYA'NIN DAĞILMA**  
**SÜRECİNDE BOSNA HERSEK'İN EGEMENLİĞİ VE**  
**BAĞIMSIZLIĞINI NASIL GÖRÜYORDU?**  
**(Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti)**

**1) 1990'lı yıllarda Avrupa ve Yugoslavya'da yaşanan sosyal**  
**dönüşümlerin tarihsel bağlamı**

90'lı yılların sonlarında Avrupa'da sosyalizm çökmüştür. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dağılmıştır. Berlin Duvarı yıkılmıştır. Doğu Almanya artık Batı Almanya'nın parçası olmuştur. Çekoslovakya barışçıl bir şekilde ikiye bölünmüştür. Polonya ve Macaristan çokpartili seçimler yaparak parlamento demokrasisine geçmiştir.

Yugoslavya Sosyalist Federasyonu 90'lı yılların sonlarında derin bir kriz yaşadı. Kurumları, özellikle 1990 yılından itibaren gittikçe itibarını ve gücünü kaybetmeye başladı ve ülke 1992 yılında tamamen dağıldı.

1989 yılından itibaren eşzamanlı olarak iki süreç işliyordu: Yugoslavya sosyalist cumhuriyetlerinde çokpartili sisteme geçiliyordu ve altı cumhuriyetin başkanları Yugoslavya federasyonunun yaşadığı krizin çözülmesi konusunda müzakereler yapıyorlardı. Bu müzakerelerden olumlu sonuç çıkmadı. Slovenya ve Hırvatistan çokpartili seçim ve bağımsızlık referandumu yapmaya karar verdiler. Makedonya da aynı yolu takip etti. Sırbistan ve Karadağ da kurdukları Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne Hırvatistan ve BiH'te yaşayan Sırp'ları da askeri güçle katma planları yapıyordu. Bunun için Hırvatistan'a ve BiH'e saldırdılar. Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin başkanı Miloşević, Yugoslavya'nın kuruluş aşamasında belirlenen BiH sınırlarını inkar ederek Yugoslavya'nın dağılma sürecinde eşit haklı altı cumhuriyetten biri olan BiH'in egemenlik ve bağımsızlık hakkını tanımıyordu. 'Eğer Sırbistan, Hırvatistan ve Slovenya'nın tam egemenliği varsa BiH'e de aynı hakkın verilmesine karşı çıkarlar bunu bize açıklasın. Karmaşık yapısından dolayı BiH'e böyle bir

hakkın verilmesi elzemdir çünkü böyle olmazsa kanlı çatışmalar kaçınılmaz olacaktır.... Bizim egemenliğimiz demek istikrar ve barış demektir.”<sup>1</sup>

1990 yılında BiH’te siyasi çoğulculuk gelişmeye başladı. Aynı yılın Kasım ayında ilk çokpartili seçim yapıldı. Seçimi kazanan üç milliyetçi parti BiH parlamentosunun %84 sandalyesini kazandılar. Bu partiler seçimden önce koalisyon kurdular ve böylece seçmenlerin güvenini kazandılar. BiH Cumhurbaşkanlığı konseyine Boşnak halkı arasından Aliya İzetbegoviç ve Fikret Abdiç seçildiler. Yapılan çokpartili seçimden sonra 1990 Aralık ayında BiH’in çokpartili parlamentosu açıldı. Aliya İzetbegoviç, BiH’in çokpartili ve çokuluslu cumhurbaşkanlığının ilk başkanı seçildi.

En büyük parti olan SDA’nın başkanı olarak BiH Cumhurbaşkanı seçilen Aliya, hem Yugoslavya’nın içinde bulunduğu krizin çözülmesine hem de BiH’in egemenlik ve bağımsızlık kazanma sürecinin yönetilmesinde büyük bir sorumluluk üstlenecektir.

## **2) Seçim kazanan partilerin, çokpartili parlamentoda BiH’in devlet olma statüsüne yönelik yaklaşımları**

1991 yılında BiH parlamentosunda BiH’in geleceği tartışılmaya başlandı. Yugoslavya’nın dağılacağı artık kesinleştiği için BiH parlamentosundaki partiler BiH’in geleceği konusunda iki gruba ayrıldı. İlk grup, tıpkı Slovenya, Hırvatistan ve Makedonya’nın yaptığı gibi BiH’in de bağımsızlık yoluna gitmesi gerektiğini savunuyordu. Bu grupta 2 iktidar ve 5 muhalefet partisi vardı. İkinci grupta Sırp Demokratik Partisi ve Sırp Diriliş Hareketi vardı. Sırp Demokratik Partisi BiH’in devlet statüsü olmadığı, onun sadece “bir idari birim olduğunu ve Yugoslavya’dan bağımsız olamayacağı” kanaatindeydi. Bu yaklaşım iktidar partileri arasında siyasi kavgaya neden oldu.

Yugoslavya’nın dağılmasından sonra 1991 ve 1992 yılının başlarında Alija İzetbegoviç BiH’in egemen ve bağımsız bir ülke statüsüne sahip olduğunu savunuyordu. Daha doğrusu Alija, BiH için egemen ve bağımsız bir ülke konsepti ve vizyonu olduğunu gösterdi. Bosna Hersek’in bağımsız ve egemen olma hakkı, 1943 yılındaki AVNOJ kararlarından ve 1945-1990 süresinde Yugoslavya Federasyonu içerisinde önce federatif bir birim daha sonra bir cumhuriyet olarak gelişmesinden doğmaktaydı. Aliya İzetbegoviç görüşlerini açıklarken kademe kademe ilerliyordu. Slovenya ve Hırvatistan 1990 yılında

---

<sup>1</sup> Alija İzetbegović, Borba gazetesinde yapılan röportaj, 08.02.1991,; Bosna je velika tajna – intervjui 1989-1995, GIK “OKO“ Sarajevo, s. 113.



çokpartili seçim düzenleyip ülkelerinin geleceği için bağımsızlık ve egemenlik kararını almalarından sonra, Aliya İzetbegoviç 1990 yılının Ekim ayında Kladaşa'da düzenlenen seçim konuşmasında Bosna Hersek'in **Slovenya ve Hırvatistan'ın içinde olmadığı bir Yugoslavya'da bulunmayı istemediğini** açıkladı.<sup>2</sup>

Miloşević'in bu "kırık" Yugoslavyası içerisinde Bosna Hersek'in bulunma ihtimali bu şekilde reddedilmiş oldu.

Aliya İzetbegoviç, Bosna Hersek devletinin bağımsız ve egemen konumu ile ilgili tasarımı hayata getirirken geniş bir vizyon dışında, bir devlet adamı de bilgeliği göstermiştir. O, Bosna Hersek'e egemen ve bağımsız bir devlet olarak hukuki statü kazandırabilmek için **Avrupa Birliği ve Bosna Hersek vatandaşlarının desteğini** alması gerektiğinin bilincindeydi. **Aliya İzetbegoviç, Bosna Hersek Cumhurbaşkanlığı konseyinin başkanı statüsüyle** Bosna Hersek'in bağımsız ve egemen devlet statüsü kazanmasıyla ilgili görüşlerine danışmak üzere, dönemin Avrupa Topluluğu'nun Badinter komisyonu<sup>3</sup> ile görüşme isteğini ifade etti. Komisyonun görüşü, Bosna Hersek'in bağımsız ve egemen devlet statüsünün kazanılması ile ilgili kararın Bosna Hersek Parlamentosu'nda alınması ile ilgili faaliyetlerin yürütülmesi gerektiği yönünde destekleyici bir nitelikteydi. Nitekim, Badinter Komisyonu Bosna Hersek'in bağımsız ve egemen devlet statüsü ile ilgili olarak referandum düzenlenmesi şartını öne sürdü.

Bosna Hersek'in bağımsız ve egemen devlet statüsü için vatandaşlarından destek alınması amacıyla Bosna Hersek Meclisi referandum düzenleme kararı aldı.<sup>4</sup> Bosna Hersek Meclisi referandumun 29 Şubat ve 1 Mart 1992 tarihlerinde düzenlenmesini kararlaştırdı. Seçmen listesinde bulunan vatandaşlar %64'lük bir oranla referandumda oy kullandı. **Referandum sorusu, 1943 yılındaki I. ZAVNOBiH oturumunda Bosna Hersek'e tekrar devlet statüsünün verildiği ZAVNOBiH prensiplerine uygun olarak formüle edilmişti.** Referandum sorusu Bosna Hersek devletinin tarihi varlığını ve devamlılığını ifade etmeliydi. Zira, Bosna Hersek **karma yapısı itibarıyla eş zamanlı olarak tüm vatandaşlarının ve tüm eşit haklı milletlerinin devletiydi. Referandum sorusu hem Bosna Hersek'in tarihi devamlılığının unsurlarını içeriyor, hem de 20. yüzyılın sonu ile 21.**

<sup>2</sup> Aliya İzetbegović: Kladaşa'da seçim kampanyası çerçevesindeki konuşması, Ekim 1990

<sup>3</sup> Badinter Komisyonu, Yugoslavya Federasyonu krizinin çözülmesi amacıyla Avrupa Birliği barış konferansı çerçevesinde kuruldu. Komisyon referanduma gidilmesi şartıyla Bosna Hersek'in bağımsızlığını destekler yönde görüş bildirdi. Daha fazla bilgi için bkz: Arbitražnja (Badinterova) komisija, u: Kasim I. Begić: Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997, s. 43.

<sup>4</sup> Bosna Hersek Meclisi'nin bağımsızlık referandumunun düzenlenmesi kararı 24 ve 25 Ocak 1992 tarihinde alındı. Bkz: Mirko Pejanović: Bosansko pitanje i Srbi u Bosni i Hercegovini, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1999, s. 284, 285, 286

yüzyılın başında BiH'in siyasi gelecek vizyonunu da yansıtıyordu. Bu nedenle Bosna Hersek'in egemen devlet statüsü ile ilgili referandum sorusu şu şekilde formülize edilmişti: **MÜSLÜMAN, SIRP, HIRVAT VE İÇİNDE YAŞAYAN DİĞER MİLLETLERİN MENSUPLARI OLMAK ÜZERE TÛM BOSNA HERSEK MİLLETLERİNİN VE EŞİT HAKLARA SAHİP VATANDAŞLARIN DEVLETİ, EGEMEN VE BAĞIMSIZ BOSNA HERSEK'İ DESTEKLİYOR MUSUNUZ?**

Bu şekilde düzenlenmiş referandum sorusunun metni ve sorumluluğu Bosna Hersek Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Konseyi'nin Başkanlığı görevini yürüten Aliya İzzetbegoviç'e aitti.

Bosna Hersek 1992 yılının Nisan ayında önce Avrupa Birliği ülkeleri, sonra ABD ve dünyanın pek çok ülkesi ile birlikte uluslararası camia tarafından tanındı.

Bosna Hersek'in uluslararası camia tarafından tanınması, Bosna Hersek vatandaşlarının ülkelerinin gelecekte Avrupa millet ve devletleri ile birlik içinde egemen ve bağımsız bir devlet olarak ilerlemesi yönünde irade göstermesi temelinde gerçekleşmiştir.

Uluslararası platformda tanınmış olan Bosna Hersek devletinin, bağımsızlık ve egemenliğini ilan ettikten sonra barış içinde gelişmek gibi bir tarihi şansı olmadı. 1992 yılının Nisan ayında Miloşeviç rejiminin askeri saldırısı gerçekleşti. Üç buçuk yıl süren savaş, 1995 Kasım ayında Dayton Barış Antlaşması'nın kabul edilmesiyle sona erdi. Bu barış antlaşması, uluslararası camiaca tanınmış sınırlar içerisinde Bosna Hersek devletinin uluslararası ve hukuki varlığını, egemenliğini, bağımsızlığını ve bütünlüğünü teyit etmiş oldu. Aliya İzzetbegoviç bir **devlet adamı vizyonu, bilgeliği ve azmi ile Bosna Hersek'te savaşın durdurulması ve barışın inşa edilmeye başlanması için** uluslararası camianın desteğini kazanmayı bildi. Aliya İzzetbegoviç, uluslararası topluluğun özneleri ile Bosna Hersek'te barış için politik çözüm arandığı müzakerelerde **gösterdiği işbirliğine açık duruşundan ötürü en önemli uluslararası kurumlarda ve dünyanın güç merkezlerinde saygınlık kazanmış bir kişiliktir.**

### 3) Sonuç

Aliya İzzetbegoviç, 1990 yılının Kasım ayında düzenlenen ilk çokpartili seçimlerde Bosna Hersek Cumhurbaşkanlığı Konseyi'nin üyesi ve başkanı olarak en üst devlet makamına geldi. Çokpartili yönetimin ilk yılı olan 1991 itibariyle Yugoslavya'nın (SFRJ) dağılma süreci tamamlandı. Bu tarihi koşullar altında Bosna Hersek'in politik geleceği tartışmaya açıldı. Aliya

İzetbegoviç, Sırbistan, Hırvatistan, Makedonya olmak üzere Yugoslavya Federasyonu'nun diğer cumhuriyetlerinin de sahip oldukları ve kullandıkları gibi, **Bosna Hersek'in de egemen ve bağımsız hukuki devlet statüsü kazanmaya tarihi hakkının olduğu yönünde bir politik vizyona sahiptir.**

1991 yılının sonu itibariyle Bosna Hersek Cumhuriyeti Meclisi'nde egemen ve bağımsız devlet statüsü kazanmaya yönelik politik proje şekillendi. Bu proje, **Bosna Hersek Meclisi tarafından Ocak 1992 tarihinde alınan referandum düzenlenmesi kararı ile** gerçekleşmiş oldu. Egemen ve bağımsız Bosna Hersek için düzenlenen referandumda vatandaşlar iradelerini Bosna Hersek'in gelecekte egemen ve bağımsız bir devlet olarak gelişmesi yönünde kullandı. Bosna Hersek devletinin 1992 yılının Nisan ayında Avrupa Birliği ve çok sayıdaki dünya ülkesi tarafından tanınması ile halkın iradesi onaylanmış oldu.

Olumsuz tarihi koşullar altında dahi halkın demokratik iradesini arkasında alarak Bosna Hersek'in egemenlik ve bağımsızlık kazanması projesi için gösterdiği azim ve kararlılık, **20. yüzyıl sonundaki bu dönüm noktasında tüm Bosna Hersek vatandaşları nezdinde Aliya İzetbegoviç'i tarihi bir şahsiyet haline getirmiştir.** Bağımsız ve egemen Bosna Hersek devleti fikrinin ortaya konması ve hayata geçirilmesi, **Bosna Hersek vatandaşlarının egemen devletleri ile birlikte Avrupa Birliği'ne üyelik yoluyla, 21. yüzyılın başında özgür Avrupa milletlerinden biri olmalarını sağlamıştır.** Aliya İzetbegoviç'in bir devlet adamı olarak bilgeliği ve kararlılığı, 20. yüzyılın 90'lı yıllarında egemen ve bağımsız Bosna Hersek devleti projesine damgasını vurmuştur.